

УДК 35.01:321.02

Проблеми комунікації влади і населення в зоні АТО

І.М. ДОЛЯ

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна, E-mail: irinadolya@rambler.ru

Авторське резюме

У контексті відновлення основ організації керування й місцевої влади в регіонах підданих зовнішній агресії особливої актуальності заслуговує дослідження проблематики комунікації публічної влади. Саме діалог й ефективний обмін інформацією між населенням і місцевою владою важлива складова реінтеграції територій Донбасу охоплених антитерористичною операцією. Специфікою більшості територій Донбасу стало безвладдя, у результаті відхилення законно обраних ще в 2010 році органів місцевого самоврядування. По суті, втеча мерів, депутатів місцевих рад у найважчий період життя регіону активізував у місцевих жителів почуття незахищеності й зради з боку місцевої влади. Тим самим можна констатувати, що до проблем підвищення ефективності каналів комунікації зберігає свою актуальність до початку зовнішньої агресії й часткової окупації Донбасу, сьогодні додалася проблема налагодження комунікаційних зв'язків між населенням і новою місцевою українською владою фактично із чистого аркуша. При цьому необхідно враховувати, що умови військового конфлікту зберігаються й, безумовно, відкладають свій відбиток на взаємодію. У той же час саме розвиток комунікації в зоні АТО, особливо в населених пунктах, які пережили окупацію й звільнені може стати основою для гармонійного входження жителів в український соціум.

Створення військово-цивільних адміністрацій з метою тимчасово замінити нефункціонуючі органи місцевого самоврядування на Донбасі – унікальний досвід для України. Незважаючи на законодавче закріплення за ВЦА прав і обов'язків органів місцевого самоврядування, необхідно розуміти, що діють вони в умовах «неоголошеної війни» і тим самим у більшій мірі обирають модель обмеженої взаємодії з населенням.

Проведений у статті аналіз показує, що серед традиційних каналів подачі інформації ВЦА віддають перевагу прийому громадян посадовими особами; вивішуванню інформаційних оголошень. При цьому такі форми, як ЗМІ, Інтернет-ресурси, звіти, збори громадян практично не використовуються в роботі ВЦА, що в цілому викликає невдоволення в населення. Але головне, що в зоні АТО абсолютно відсутні такі важливі компоненти комунікації, як обмін інформацією й включення населення в процес прийняття рішень місцевої влади. Хоча дана тенденція характеризує й рівень взаємин не тільки влади з населенням у зоні АТО, навпаки, дослідження, проведені Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» разом з Норвезьким інститутом міських і регіональних досліджень, показують, що й у мирних містах України населення також зазнає труднощів у комунікації із владою. Це підсилює рівень недовіри до місцевої влади як у зоні АТО, так і в цілому по країні. Автор статті приходиться до висновків про необхідність перегляду комунікаційної складової в роботі органів місцевої влади. Саме в зоні АТО склалися унікальні умови створити формат відкритого діалогу, залучення громадян у відродження інфраструктури і тим самим формувати почуття причетності до керування. Виходячи з підпорядкованості ВЦА державним структурам переломити ситуацію й налагодити комунікацію можливо тільки при сприянні й бажанні держави. Як найбільш діючий механізм може стати залучення державою в даний регіон представників третього сектора як волонтерів по створенню інформаційних служб при ВЦА, які б оперативно відбивали й поширювали інформацію серед населення й здійснювали зворотний діалог.

Ключові слова: комунікація, органи місцевого самоврядування, інформація, військово-цивільні адміністрації, обмін інформацією, відкритість влади.

Communication problems between local authorities and population in the zone of anti-terrorist operation

I.M. DOLYA

Kharkiv state academy of culture, Kharkiv, Ukraine, E-mail: irinadolya@rambler.ru

Abstract

In the context of restoration of government framework and local authorities in the regions prone to external aggression, special attention should be paid to the study of the problem of organisation of communication between public authorities and local population. It is the dialogue and the effective exchange of information between the population and the local authorities that constitute one of the major pillars of reintegration of Donbass territories, covered by the antiterrorist operation, into Ukraine; the regional specifics of the given territories is the anarchy resulting from withdrawal of the local government bodies that were legally elected yet in 2010. In fact, escape of heads and deputies of local councils in the most challenging period in life of the region catalysed the local people, reinforcing the sense of insecurity and understanding the betrayal of representatives of local government bodies. Thus, the issues of enhancement of communication channels effectiveness, which were still burning before the beginning of the external aggression and the partial occupation of Donbass, have been compounded today by the problem of establishment of communication channels between

© І.М. Доля, 2016

the population and the new Ukrainian local authorities nearly from scratch. This needs to take into account that the armed conflict conditions remain and, obviously, leave their imprint on social interaction within local communities. At the same time, it is the development of communication in the ATO zone, especially in the areas that underwent occupation or were released, which may form the basis for the harmonious entry of the citizens into the Ukrainian socium.

Establishment of civil-military administrations (CMAs) with the purpose to temporarily substitute the non-functioning local authorities in Donbass is the unique experience for Ukraine. Despite legal recognition of rights and duties of local government bodies, it should be understood that CMAs act in terms of the «undeclared war», increasingly choosing the model of restricted interaction with the population in this context.

The analysis conducted in the article shows that among the traditional information channels, CMAs give preference to reception of citizens by executive authorities and placement of announcements. At the same time, such forms as media, Internet resources, reports and assemblies of citizens are hardly used by CMAs which altogether results in discontent among the population. But the main thing is that in the ATO zone such important components of communication as information exchange and involvement of population in the decision making by local authorities are totally missing. This trend also defines the level of interconnection not only between the government and the population in the ATO zone; on the contrary, the studies, conducted by the All-Ukrainian Association of local government bodies of «Association of Ukrainian Cities» in cooperation with the Norwegian Institute for Urban and Regional Research, show that population in peaceful cities of Ukraine also experiences difficulties in communication with the government. This increases mistrust of the local government both in the ATO zone and in the country in the whole. The author of the article arrives at the conclusion about the need to reconsider the communication component in the work of local government bodies. It is in the ATO zone where the unique environment was established for creation of an open dialogue format, involvement of citizens into rebuilding the infrastructure thus nourishing the sense of participation in the governance. Given that CMAs report to state institutions, the situation can be reversed and the communication can be established only with the state support and intention. As the most efficient mechanism, the state may attract representatives of the third sector to this region, who could serve as volunteers for establishment of information services under CMAs, promptly reflecting and distributing information among the population and providing feedback.

Keywords: communication, local government bodies, information, civil-military administrations, information exchange, openness of governmental bodies.

Постановка проблеми. Однією з ключових складових процесу децентралізації владних відносин, що триває в сучасній Україні, є повернення довіри населення до органів публічної влади. В першу чергу – налагодження розумного діалогу між місцевою владою та мешканцями територіальних громад, що може сприяти громадськості як індикатор стійких позитивних чи навпаки тривалих негативних тенденцій реформ з децентралізації влади у державі. Враховуючи особливості нової об'єктивної реальності існування українського суспільства – акт зовнішньої агресії і як наслідок – окупація територій Криму та Донбасу, особливої актуальності набуває виявлення механізмів забезпечення повноцінної взаємодії між місцевою владою та громадою. В умовах проведення антитерористичної операції в реалії українського буття увійшли нові форми організації влади на місцях. Через порушення системи діяльності органів місцевого самоврядування (відсутність кворуму, відсторонення депутатів від своїх обов'язків, фінансові обмеження, відсутність вільного доступу до території громади тощо) більшість громадян залишилися поза системою управління, що посилює відчуття соціальної небезпеки та актуалізувало проблему політичного відчуження населення від влади. Збереження стану некерованості місцевих громад, особливо в населених пунктах наближених до лінії зіткнення, особливо тих, що мають досвід життя в окупації, безперечно, сприяє фор-

муванню негативного іміджу влади в цілому. Впровадження в зоні АТО, як альтернативи тимчасово бездіяльним органам місцевого самоврядування, військово-цивільних адміністрацій (далі – ВЦА) стало одним з альтернативних управлінських шляхів до повернення у мешканців Донбасу відчуття потрібності державі, а головне – легалізації на державному рівні форм альтернативних місцевого самоврядування. Інституціоналізація системи управління громадами шляхом адміністративного залучення військових, що призначались особисто Президентом держави, стала одним з варіантів створення дієвого механізму вирішення місцевих справ у складних умовах неоголошеної війни. Враховуючи існуючі тенденції до збереження кризи системи місцевого самоврядування в зоні АТО, актуальним на сьогоднішній день залишається питання визначення рівня ефективності як нових так і старих систем комунікаційного зв'язку між громадою та владою, з точки зору прозорості, відкритості, готовності до діалогу з населенням. Тому ефективне залучення військово-громадськими адміністраціями до співпраці активістів з числа місцевого населення є показником свідомого розуміння владою, громади як джерела владних повноважень. Такий підхід сприяє докорінним змінам у суспільній свідомості та фактичному налагодженню дієвої комунікації між державою та суспільством, що можна розглядати як одну з базових складових усієї реформи децентралізації влади в Україні.

Сьогодні, сучасний Донбас сприймається як своєрідний експериментальний майданчик для залучення ресурсів громадськості та держави з метою відпрацювання механізмів налагодження дієвої всебічної системи комунікації у відносинах «влада-народ», створення основи для подолання корупції, повернення довіри владним інституціям. На жаль, як в масштабах усієї України, так і в зоні АТО влада на місцях віддає перевагу передачі інформації лише через ті засоби зв'язку, які влаштовують виключно її, тим самим населення виступає в ролі пасивного учасника комунікаційного процесу. Такі можливості комунікації, як обмін інформацією, контроль за змістом, видами подачі через різні комунікаційні канали та безпосередньо участю у виробленні інформації – сучасній українській громаді недоступні.

Аналіз досліджень і публікацій. Тематика досліджень комунікацій за останні роки набуває в українському науковому середовищі зростаючого інтересу. Загальна інформатизація різних сфер життя стимулює вчених у галузях філософії, права, політології, психології, соціології, тощо виокремлювати ключові тенденції комунікативних процесів як в українському суспільстві, так і в глобалізованому світі. Говорячи про комунікацію як основу взаємодії між владою та населенням, науковці розрізняють її різні прояви в залежності від пріоритетності об'єкта дослідження. Зокрема, Н. Гнидюк, І. Ібрагімова, Р. Телешун зосереджують увагу на вивченні питань відкритості органів державної влади, різновидах форм подачі інформації на стадіях розробки та прийняття управлінських рішень. Комунікація, в контексті «паблік рілейшинз», досліджується у роботах таких учених, як В. Мойсєєв, Г. Почепцов, В. Бєбик. Роль політичної комунікації в формуванні публічної політики та взаємодію ключових суб'єктів політичного процесу розглянуто в науковому доробку Т. Громова, Е. Дагбаєвої, В. Кравченко. Співвідношення категорій «влада» і «політика» з позиції комунікаційних процесів досліджується у роботах Х. Арєндт, Т. Парсонса, Н. Лумана, Ю. Хабермаса.

Мета дослідження – аналіз рівня задіяності комунікаційних каналів у роботі традиційних органів місцевого самоврядування, та нових – військово-цивільних адміністрацій відносно забезпечення їх відкритості та прозорості для мешканців громад, що проживають у зоні АТО.

Виклад основного матеріалу. Ведучи мову про українські реалії процесів комунікації між владою та громадою, доречним є звернення до класичного розуміння складових цього явища, з метою визначення загальних принципів розвитку комунікаційного діалогу у системі «влада-народ». На думку класика теорії комунікації Н. Лумана, одним з її символічних, генералізуючих комунікативних засобів виступає сама влада. Більш того, саме суспільство виступає

як комунікація, а публічна влада є одним з механізмів комунікації, тим самим влада або підтримує розвиток суспільства, або ж навпаки, руйнує його [9, с. 30-32]. Вперше запропонував розглядати політику як інформаційно-комунікаційну систему К. Дойч, який наголосив, що саме політика є тим процесом, що координує зусилля людей на шляху досягнення ними певних цілей. Проте, система комунікації може існувати лише за умови наявності зворотного зв'язку. Таким чином, ефект комунікації досягається лише за умови, що владні структури будуть постійно корегувати свої рішення, своєчасно реагуючи на попит інформації у комунікантів – громадськості. Якщо ж зворотного зв'язку немає, то влада поступово відсторонюється від адекватної побудови завдань, що в глобальній прогресії стає пусковим механізмом для виникнення зловживань у системі влади. При цьому К. Дойч чітко визначає пріоритетні канали комунікації: ЗМІ, електронні та друковані ресурси; організації та комунікація через неформальні канали побудовані на особистісних зв'язках [3, с. 96].

У цілому, комунікація в системі організації публічної влади розуміється нами як комплексне явище. На думку К. Штурхецького комунікація є «процесом становлення, розвитку і функціонування соціальної системи місцевого самоврядування, який забезпечує зв'язок між людьми та їхніми спільнотами, інституціями; сприяє накопиченню, збагаченню та збереженню соціального досвіду членів територіальної громади; сприяє розподілу й організації праці та спільної діяльності; є передумовою трансляції культури» [8, с. 37]. Таким чином, комунікація на рівні місцевого самоврядування можлива виключно за умов налагодження двостороннього діалогу між владними інституціями та населенням, оскільки члени громади повинні бути зацікавлені не лише в отриманні інформації від владних структур, але й свідомо пропонувати своє бачення існуючих проблем та варіантів їх вирішення.

Проте, як наголошують в аналітичній доповіді науковці Національного інституту стратегічних досліджень, в Україні відсутні загальні стандарти інформаційного обміну між владою та громадськістю, комунікація лише на початку свого зародження, як результат – залишаються невизначеними механізми здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади, відсутня культура активного зворотного спілкування населення з владними інституціями. Тим самим комунікація у площині «місцева влада – населення» є неефективною в українському суспільстві. Якщо на рівні державних органів влади певні зрушення у розвитку комунікації намічені, то сфера органів місцевого самоврядування залишається поза полем реформ. Зокрема, низка правових норм зобов'язує посадових осіб різних рівнів державної влади

створювати спеціальні структури, які повинні забезпечувати доступ до інформації громадян, серед таких Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. Особливі надії громадськість поклала на прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» яким юридично спрощувалась процедура отримання інформації. Наприклад, пункт 5 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» чітко зазначає «не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умов отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно» [5, ст. 6, п. 5]. Однак, навіть прописана законодавча норма про доступність інформації в контексті створення прозорості бюджетних відносин на місцевому рівні, не зробила відкритими та доступними для мешканців принаймні зони АТО показники доходів і витрат власних місцевих бюджетів, через відсутність прописаного механізму її реалізації та невизначеність шляхів покарання за порушення прав громадян на отримання інформації.

З квітня 2014 року в Україні на Донбасі відбувається проведення антитерористичної операції, внаслідок якої Мінськими домовленостями було визначено лінії розмежування, відповідно до яких у частині населених пунктів в яких сільські, селищні, міські ради та/або їх виконавчі органи не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, у тому числі внаслідок фактичного саморозпуску або самоусунення від виконання своїх повноважень, або їх фактичного невиконання. З метою покращення системи управління було прийнято рішення про впровадження на підконтрольних Україні територіях Донбасу нової форми – військово-цивільних адміністрацій, на яких тимчасово покладається виконання обов'язків органів місцевого самоврядування. Відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації», Наказом Президента України № 123/2015 від 5 березня 2015 року, № 469/2015 від 7 серпня 2015 року, № 472/2015 від 13 серпня 2015 року створено 24 ВЦА різного територіального рівня. Зазначена форма стала оперативною необхідністю для збереження територій і повернення їх до суспільного життя. Традиційні форми, які надавали можливість територіальній громаді активізувати свій комунікаційний потенціал в умовах зони АТО, обмежені та фактично не є дієвими. Мова йде про такі форми, як комунальні ЗМІ, місцевий референдум, місцеві вибори, громадські збори, місцеві ініціативи, органи самоорганізації населення тощо.

Основним у зазначеному процесі є ускладнення процесів комунікативної взаємодії, як в

рамках традиційних, так і нових форм організації місцевої влади. В результаті різко падає довіра до цих інституцій. Зокрема, дослідження Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та соціологічна служба Центру Разумкова з 22 по 27 липня 2015 року констатували падіння довіри до місцевої влади в масштабах усієї України від + 10% у 2012 році до – 22% у липні 2015 р. [4]. А саме довіра є однією з ключових рис, що визначає загальний рівень розвитку держави в цілому. Зокрема, відповідно до концепції Ф. Фукуями, довіра до суспільних інститутів і держави визначає його прогрес [10, с. 6]. В українському суспільстві існує реальний дефіцит довіри до влади, що є гальмом для реалізації соціальних, економічних та політичних реформ в державі. Виходячи з головної мети комунікації, формування довіри населення до дій та рішень, що приймаються, рівень довіри до влади визначається ступенем залучення максимальної кількості каналів комунікації. Обмеження у доступі до розповсюджених каналів комунікації таких як ЗМІ фактично звужує види взаємодії до особистих звернень, брифінгів, звітувань, громадських зборів. Які, як виявляється, не є недостатньо ефективними в умовах реалій існування громад в зоні АТО.

Тому з впевненістю можна констатувати, що комунікація між владою і населенням в зоні АТО не просто ускладнена, вона взагалі відсутня. Окрім особистих прийомів посадових осіб та дошки об'яв, жоден з традиційних каналів комунікації у населених пунктах, розташованих в зоні антитерористичної операції, не працює. Залучення таких форм, як місцеві ЗМІ та громадські збори свідомо не використовуються представниками місцевої влади у прифронтових містах АТО, оскільки масові збори громадян під час ведення бойових дій становлять загрозу життю, а комунальні ЗМІ припинили свою роботу. На жаль, незрозумілим є недооцінка пріоритетів інформаційних технологій, наприклад, такого комунікаційного каналу, як Інтернет ресурс, соціальні мережі. В існуючому інформаційному вакуумі саме розміщення інформації на сайті міських органів влади (ВГА) може забезпечити оперативність і доступність, а головне – стати механізмом організації зворотного зв'язку в режимі онлайн, шляхом отримання оперативної інформації від населення з активною громадською позицією, й побудови такого бажаного діалогу. Показовим щодо відображення фактів низького комунікаційного процесу в зоні АТО є ситуація у місті Красногорівка Мар'їнського району. В якому з червня 2015 року функціонує військово-цивільна адміністрація, але за цей час, незважаючи на неодноразові звернення єдиної у місті громадської організації «Наше відродження» з проханням громади провести збори громадян, ВЦА та комендант міста не знайшли часу для спілкуван-

ня. З липня по листопад 2015 року ГО «Наше Відродження» направила до ВЦА м. Красногір'я 10 офіційних запитів з проханням надати інформацію щодо конкретних проблем міста: стан виконання бюджету міста; подолання корупції при розподілі гуманітарної допомоги населенню; відновлення водо-, електропостачання; вивіз побутового сміття, тощо. Жодне з зазначених питань так і не було вирішено, ВЦА обрала модель ігнорування мешканців, виправдовуючи свої дії гріваючою антитерористичною операцією. Такий стан речей в межах однієї громади є показовою демонстрацією низьких темпів децентралізації влади в межах усієї держави, її небажання налагоджувати спілкування з громадськістю. Як доводять соціологічні дослідження низький рівень комунікації зберігає свою актуальність не лише в кризових умовах зони АТО, вона притаманна всій Україні. Зокрема, Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» в рамках проекту «Формування політики, ґрунтованої на фактах, в сфері місцевого самоврядування в Україні» в червні-липні 2014 року провели опитування мешканців 11 міст-обласних центрів та у 9 містах обласного значення. За результатами зазначеного дослідження чітко простежується збереження проблеми з формування безперешкодного діалогу між представниками влади і громади. Зокрема, майже 51,9 % опитаних вважають, що в їхньому місті представники влади абсолютно не прислухаються до думки громадян і лише 5 % респондентів впевнені в тому, що місцева влада враховує думку населення [2, с. 7]. Зазначена тенденція логічно обумовлена низьким рівнем дієвості комунікаційних каналів. Наприклад, найбільш поширеними і популярними респонденти назвали місцеві вибори, більше 93 % респондентів повідомили, що брали в них участь за останні 12 місяців. Лише 22 % опитаних ходили на зу-

стрічі громадян з депутатами міськради, 18,4 % зустрічалися з міським головою, 9,9 % – зверталися до представників місцевої влади з пропозиціями, заявами, скаргами, 9,3 % – підписували петиції, колективні звернення. Лише 4,5 % опитаних брали участь в громадських обговореннях важливих рішень органів влади, проєктів нормативно-правових актів, 3,9 % – у семінарах, круглих столах, консультаціях. Ще 3,4 % робили запити до місцевої влади на отримання публічної інформації, 1,8 % – брали участь в громадських експертизах діяльності місцевої влади [2, с. 9].

Висновки. Проблема комунікації на місцевому рівні зберігає свою гостроту на сучасному етапі розвитку України. Відсутність діалогу стає одним з базових бар'єрів на шляху децентралізації та формування довіри населення до влади. Слабка поінформованість громадян та відсутність механізмів зворотного зв'язку не дозволяє мешканцям громад оперативно реагувати на процес впровадження рішень місцевої влади у життя. Фактично більшість каналів подачі інформації не задовольняє потребу громади, відсутність цілісної інформаційної політики потенційно сприяє корупції, зловживанням, знижує рівень довіри громадян до органів місцевого самоврядування, впровадження ВЦА, веде до підвищення суспільної пасивності й зниженню підтримки муніципальних реформ. На сучасному етапі реформування системи місцевого самоврядування в Україні терміновим є перегляд інформаційно-комунікаційної складової у роботі ВЦА на державному рівні. Існує потреба у наповненні фахівцями штатів військово-цивільних адміністрацій, в контексті чого було б доцільно передбачити обов'язкове створення аналогів прес-служб до складу яких входили б цивільні та військові посадові особи, журналісти чи фахівці в сфері зв'язків з громадськістю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баровська А. В. Інституційне забезпечення державної комунікативної політики: досвід країн Європи [Текст]: аналіт. доп. / А.В. Баровська. – К.: НІСД, 2014. – 72 с.
2. Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю: стан, перспективи, рекомендації та практики [Текст]: Аналітичний звіт / Лиска О.Г., Засадко В.В., Юрченко М.М., Томнюк О.Є. – К.: АМУ, 2014. – 28 с.
3. Грачев М.Н. Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития [Текст]: Монография / М.Н. Грачев. – М.: Прометей, 2004. – 328 с.
4. Громадська думка населення України: 2010-2015. Що змінилося? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/polls/2015a/komu-bilshe-doannja.htm> - Назва з екрана.
5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>. – Назва з екрана.
6. Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» від 03.02.2015 № 141-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/141-19>. – Назва з екрана.
7. Почепцов Г. Теория коммуникации [Текст] / Г. Почепцов. – К.: «Ваклер», 2001. – 656 с.
8. Штурхецький С.В. Комунікативний потенціал місцевого самоврядування в Україні [Текст]: монографія / С.В. Штурхецький. – Рівне: ТОВ «Овід», 2011. – 148 с.
9. Луман Н. Власть [Текст] / Н. Луман. – М.: Праксис, 2001. – 256 с.
10. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию [Текст] / Ф. Фукуяма; пер. с англ. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2004. – 730 с.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2015

REFERENCES:

1. *Barovska A. V.* Institutsiyne zabezpechennya derzhavno yi komunikativnoyi politiki: dosvid krayin Evropi: analIt. dop. (Institutional support for public communication policy: the experience of European countries). Kyiv, 2014, 72 p.
2. Vzaemodiya organiv mistseвого samovryaduvannya z gromadskisty: stan, perspektivi, rekomendatsiyi ta praktiki: Analtichniy zvit (The interaction of local authorities with the public: state, perspectives, recommendations and Practice: Analytical Report). Kyiv, 2014, 28 p.
3. *Grachev M.N.* Politicheskaya kommunikatsiya: teoreticheskie kontseptsii, modeli, vektoryi razvitiya: Monografiya (Political communication: theoretical concepts, models, vectors of development: Monograph). Moskva, 2004, 328 p.
4. Gromadska dumka naselelnya Ukrayini: 2010-2015. Scho zmInilosya? (Public opinion poll in Ukraine: 2010-2015. What has changed?) Regime to access: <http://dif.org.ua/ua/polls/2015a/komu-bilshe-doannja.htm>
5. Zakon Ukrayini «Pro dostup do publichnoyi informatsiyi» vid 13.01.2011 № 2939-VI (he Law of Ukraine «On Access to Public Information» from 13.01.2011 № 2939-VI) Regime to access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
6. Zakon Ukrayini «Pro viyskovo-tzivlini administratsi yi» vId 03.02.2015 № 141-VIII (The Law of Ukraine «On civil-military administration» of 03.02.2015 № 141-VIII) Regime to access: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/141-19>
7. *Pocheptsov G.* Teoriya komunikatsii. (communication Theory) Kyiv, 2001, 656 p.
8. *Shturhetskiy S.V.* Komunikativnyi potentsial mistseвого samovryaduvannya v Ukraini: monografIya. (The communicative potential of local government in Ukraine: Monograph). Rivne, 2011, 148 p.
9. *Luman N.* Vlast. (the Power). Moskva, 2001, 256p.
10. *Fukuyama F.* Doverie: sotsialnyie dobrodeteli i put k protsvetaniyu (Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity). Moskva, 2004, 730 p.

Доля Ірина Миколаївна – кандидат політичних наук, доцент
Харківська державна академія культури
Адреса: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4
E-mail: grymska.mi@ukr.net

Dolya Iryna Mykolaivna – PhD in political science, associate professor
Kharkiv state academy of culture
Address: 4, Bursackiy spusk Str., Kharkiv, 61057, Ukraine
E-mail: grymska.mi@ukr.net